

придаток країн—лідерів світової господарської системи. Навіть злагоджено фіскальний, що діє, і зокрема податковий механізм, створює передумови економічної і соціальної стабільності, навіть прогресу в суспільстві, сам по собі він не забезпечить уряд необхідними ресурсами для виконання своїх повноважень, зобов'язань, а суспільство – необхідними ресурсами зростання.

Таким чином, формування ефективної податкової системи для України на сучасному етапі – це не просто самостійна економічна проблема загальнодержавного значення. Оскільки невідкладним завданням державної економічної політики стає розробка таких стратегії і тактики розвитку, які припускають досягнення синтезу фінансово-інвестиційних та інноваційних рішень, податки – це інструмент соціально-економічного розвитку, узгоджений з іншими інструментами і порядком функціонування всіх господарських підсистем.

Джерела та література:

1. Vernon R. International Investment and International Trade in the Product Cycle // Quarterly Journal of Economics – Vol. 80. – 1996. – May. – Pp. 134-168.

2. Davis E.P. Debt, Financial Fragility, and Systemic Risk. – Oxford University Press, Inc., 1993. – 226 p.

3. Harmful Tax Competition. An Emerging Global Issue / Organisation for Economic Co-Operation and Development. – Paris, 1998. – 82 p.

4. Шелюбская Н. «Форсайт» – механизм определения приоритетов формирования общества знаний стран Западной Европы. – http://iee.org.ua/files/alushta/81-shelyubskaya-forsite_mech.pdf.

5. B.Franklin Quotes // Brainy Quote. – <http://www.brainyquote.com>.

ПРОЦЕСИ СУЧАСНОЇ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ В АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОМУ РЕГІОНІ У ВИМІРАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

I. Вступ

Одним з пріоритетних гео економічних напрямів для України є Азійсько-Тихоокеанський регіон (АТР), до якого входять динамічні та надзвичайно конкурентоспроможні на різних сегментах світового ринку країни. Таким чином, можна зазначити, що актуальність даного дослідження визначається нагальною потребою визначення основних цілей торгово-економічного співробітництва України з країнами АТР за широким спектром його форм, у контексті тенденцій глобалізації та регіоналізації та з урахуванням потенціалу такого співробітництва й потреб вітчизняної економіки.

Проблематика інтеграційного розвитку вивчалася в роботах П.Баклі, М.Кесона, Дж.Даннінга, Д.Джерміно, М.Енрайта, А.Ругмана, в численних публікаціях міжнародних та національних спеціалізованих структур економічного регулювання. В українській науці проблеми розвитку країн АТР також піднімалися неодноразово, зокрема, вони дістали висвітлення в роботах В.Будкіна, В.Вергуна, М.Дудченка, А.Кредісова, Д.Лук'яненка, В.Новицького, Ю.Пахомова, А.Поручника, А.Румянцева, А.Філіпенка, С.Фоміна та інших.

Метою статті є виявлення напрямів оптимізації інтеграційного розвитку в регіоні в контексті сучасних тенденцій інтернаціоналізації, а також обґрунтування концептуальних засад дослідження характеру економічного розвитку країн і методів співробітництва України з державами АТР. Реалізація даної мети здійснювалася шляхом розв'язання ряду завдань: визначення системних взаємозв'язків між тенденціями глобалізації та регіоналізації, обґрунтування найдоцільніших форм торгово-коопераційної взаємодії в регіоні, обґрунтування галузевих та науково-технічних пріоритетів розгортання виробничого кооперування та науково-технічної взаємодії України з державами АТР.

Розвиток новітніх інформаційних і комп'ютерних технологій привів до революційних змін інвестиційних механізмів, виникнення нових можливостей мобілізації фінансових ресурсів у світовій економіці, а також значного модифікування фінансового регулювання з боку держав, міжнародних організацій, моніторингу та управління інвестиційно-інноваційною діяльністю, фінансовими ризиками на комерційному рівні. Одночасно з'явилася можливість генерації нових фінансових інструментів і цілодобового проведення міжнародних фінансових операцій. Це дало підстави Н.Яблонській констатувати, що «у світі на кінець минулого століття склалася мережа країн, де основна частина багатств створена не за рахунок екстенсивного матеріального виробництва, а за рахунок інтелектуального капіталу, втіленого в технологіях, проєктах, „ноу-хау”, системах менеджменту, тобто інтенсивного виробництва та сфери послуг» [1, С. 131].

Як показує практика глобалізації кінця ХХ–початку ХХІ ст., дедалі більшою мірою набирає силу процес регіоналізації світового економічного простору. Цей процес пов'язаний як із тенденціями загальносвітового масштабу, так і з пріоритетами регіонального характеру. Так, розвиток країн АТР відображає як південно-азійську специфіку, так і глобальні тенденції лібералізації, новітні інноваційні процеси, які проявляються на рівні торгівлі, міжнародного кооперування виробництва, міжнародних валютно-фінансових відносин тощо. Фактично йдеться про системні зв'язки між множинами різних ієрархічних рівнів, які віддзеркалюють і загальні, родові, і індивідуальні, видові ознаки. Як відзначається в економічній літературі, «регіони різних ієрархічних рівнів утворюють територіальну єдність світових господарських процесів» [2, С. 190], і в цьому відношенні країни АТР відіграють дедалі помітнішу роль у складному механізмі світогосподарських відносин.

Сказане пов'язане із зростанням їхньої міжнародної конкурентоспроможності, а ця остання, в свою чергу, значною мірою впливає із вдалої стратегії розвитку регулятивних соціально-економічних інститутів національного та міждержавного, регіонального рівнів. Наприклад, можна констатувати, що геоекономічна стратегія Китаю не тільки змушена пасивно адаптуватися до реалій та структур глобалізації, що зараз народжуються, але й набуває нової ролі, отримуючи можливість активно брати участь у їх формуванні. Проте у цьому відношенні виникає необхідність широкого геостратегічного бачення ситуації. Так, якщо в Старому світі концепція відкритого регіоналізму вже склалася, має конкурентні перспективи і реалізується в діяльності Євросоюзу, то в Азії ця доктрина ще шукає свій шлях розвитку і значною мірою спирається на регулятивні, навіть патерналістські

системи традиційного типу.

Приклади Японії, Південної Кореї, країн АСЕАН, а в останні десятиліття й Китаю свідчать про те, що саме країни даного регіону найбільш чітко усвідомили, що для конкурентного успіху окремих виробничих, комерційних структур, національних фірм на міжнародних ринках та у власних відкритих економіках просто нових технологій, нових навиків недостатньо: необхідні інституційні зміни в економіці. Як справедливо відзначав О.Довгий, «у сучасному висококонкурентному світі, за умов розгортання нової хвилі науково-технічного прогресу, змістом якого виступає інформатизація й «інноватизація», зростає значення інституційного забезпечення НТП на національному рівні, а також міжнародного співробітництва у високотехнологічних галузях з метою максимізації використання науково-технічного потенціалу» [3, С. 214]. Адже навіть в успішних розвинутих ринкових країнах існує проблема поширення технологій, для чого використовуються інтеграційні інструменти сприяння.

Зрозуміло, що в країнах, які розвиваються, а також здійснюють трансформаційні процеси, ця проблема є значно серйознішою, і тому «простий» вихід компаній на вільний, не регульований державою ринок може і не привести до ефективного технологічного розвитку, інноваційного прориву. Це пов'язано із тим, що, з одного боку, компанії можуть просто «не потягнути» прямі й супутні фінансові витрати, а з іншого, в них і немає потенціалу для того, щоб організувати співпрацю з регулятивними інститутами, іншими комерційними суб'єктами інноваційного процесу, зокрема із компаніями-постачальниками технологічного обладнання, ідей, «ноу-хау» тощо. В.Іноземцев у цьому зв'язку відзначав, що «нові індустріальні держави, в першу чергу Південно-Східної Азії, надто жорстко, хоча і цілком справедливо пов'язують свої перспективи з проривом до ряду промислово розвинутих країн та будуть використовувати для цього усі можливості» [4, С. 532–533].

Для реалізації цих цілей у країнах АТР було створено цілу низку інститутів. Більше того, інституційні зміни, які сприяють динамізації науково-технологічного розвитку та які, вочевидь, потребують завдання регіонального розвитку, прямо «вмонтовуються» в процеси регіональної інтеграції, в той час, як остання не може не виступати системним елементом формування не тільки нового механізму міжнародного поділу праці в глобальному масштабі, але й суспільного устрою на рівні національних відтворювальних комплексів.

Концепції азіатського регіоналізму, що з'явилися наприкінці 90-х рр., поступово еволюціонували і набули вигляду проектів загальнорегіональної економічної і фінансової інтеграції. Слід відзначити, що ідеї субрегіональної економічної інтеграції на рівні АТР почали з особливою активністю висуватися напередодні азіатської фінансової кризи, а в її розпал та по її закінченні з метою подолання наслідків фінансової кризи, недопущення повторення і запобігання подібним подіям додатково виявилось прагнення до вироблення конкретних інтеграційних програм та бажання налагодити тісніше співробітництво, зокрема з метою надання взаємних гарантій та допомоги.

На відміну від ситуації, до якої потрапила Україна, коли жодне з регіонально близьких інтеграційних об'єднань не постало скільки-небудь помітним фактором вступу до СОТ, налагодження відносин з третіми країнами, участь у АСЕАН є важливим фактором інтеграції у світову економічну систему, вступу до СОТ (передусім для В'єтнаму), постає стимулом розвитку міжнародної торгівлі, інвестиційного співробітництва та виробничої кооперації зі США та Європейським Союзом.

Динамічний, навіть бурхливий розвиток країн АТР постав фактичним

приводом до поглиблення глобалізаційно-регіоналізаційних контрверсій. Причому у гео економічних пріоритетах країн, що належать до регіону Південно-Східної, а також та Східної Азії, крім Японії, вочевидь, проявилася більша схильність до блокових об'єднань, ніж до фронтальної лібералізації під впливом процесів глобалізації. Навіть щодо Японії термін фронтальна лібералізація є до певної міри умовністю, враховуючи її торговельно-обмежувальну, протекціоністську практику. «Глобалізація стягує до купи найбільш різні (за рівнем господарського розвитку, за культурною та історичною спадщиною, за світоглядними настановами та ідеологією) суспільства, водночас породжуючи нову сильну диференціацію між ними» [5, С. 187]. Водночас регіоналізм виступає для країн регіону засобом протидії англо-саксонській експансії, тиску країн Північної Америки та Західної Європи.

АСЕАН не тільки не протистоїть принципам і нормам міжнародної торгівлі та глобалізації, а навпаки виступає як наслідком, так і каталізатором останньої. Будучи створеним ще в 1967 р., дане міжнародне угруповання об'єднує країни із дуже різними соціально-політичними системами, національними пріоритетами розвитку і навіть кардинально відмінними культурними архетипами, ідеологічними основами (країнами угруповання «представлені» демократичний, військовий, авторитарний, комуністичний та ін. типи правління). Втім, прагматизм та раціоналізм суб'єктів, що інтегруються, дозволили побудувати вигідну модель багатостороннього співробітництва у торговельно-економічній, політичній, соціальній, та навіть військовій сферах.

Тому не дивно, що типовим для великої кількості експертів з даного регіону є констатація нових суперечностей, що їх породжує глобалізація, яка, крім того, «знищує робочі місця та ринки та загрожує сталим способам життя», оскільки багато людей в країнах, що розвиваються, можуть «опинитися на узбіччі процесу, який, схоже, мало пов'язаний із прагненням зменшити розрив у рівнях життя» [6].

Сучасна міжнародна практика свідчить про існування кількох ефективних моделей технологічного трансферту та використання в глобалізованій господарській практиці результатів НДДКР, які отримувались іншими агентами комерційної діяльності, навіть такими, що перебувають у найвіддаленіших куточках світу. Йдеться про такі поширені форми купівлі або перенесення прав на винаходи, результати інноваційної діяльності та технологічні рішення, як ліцензування, злиття та поглинання, прями іноземні інвестиції, спільні підприємства.

Ліцензування є найпростішим способом отримання прав на використання нових технологій на світових ринках, але таким, що не надає вирішальних переваг у глобальній конкурентній боротьбі. Передусім ліцензіат фактично приречений на те, щоб «плентатися у хвості» технологічного лідера, ліцензіара, від якого, як показує практика, не тільки не варто очікувати передачі прав на найзначущі у конкурентній боротьбі та найсвіжіші винаходи та інновації, але й який має схильність здійснювати постійний та ретельний контроль за комерційною і виробничою діяльністю ліцензіата. Ліцензування є скоріше вигідним для ліцензіата, оскільки воно «приносить доходи ліцензіату без суттєвих додаткових витрат і до певної міри компенсує витрати на науково-технічні розробки» [7, С. 370]. Крім того, технологічні рішення, які передаються через ліцензії, є жорстко дозованими (одна ліцензія – тільки одна інновація або одне технологічне рішення, крім того у встановлених рамках потенційного використання із складними переговорами про внесення змін в продукт тощо). І це, не кажучи про можливість відвертого шахрайства з боку ліцензіата при

переговорах про ліцензування з метою переконати передбачуваного покупця в цінності ліцензії, яка інколи може бути або неефективною, або застарілою. Тому справедливою є констатація того, що «на сьогодні ТНК, які володіють переважною кількістю запатентованих технологій, практикують злиття або купівлю компаній, а не ліцензування» [8, С. 85]. Завдання виживання і розвитку в умовах інноваційної за своєю інструментальною природою конкуренції на глобальному ринку стало основною рушійною силою буму міжнародного злиття і поглинань компаній, який, крім того, значною мірою зумовлений дією чинників плинної світової кон'юнктури.

В Україні, до речі, обсяг ліцензійної торгівлі низький. Як відзначалося в економічній літературі, протягом ряду останніх років коефіцієнт покриття імпорту об'єктів інтелектуальної власності їх експортом по Україні в цілому становив від 0,12 до 0,19 відсотка [9, С. 151]. Втім, реальна проблема полягає не у відсотку частки ліцензійної торгівлі, а у пасивності технологічної політики, відсутності ефективної інноваційної стратегії як у масштабах держави, так і на рівні національних комерційних структур.

Взагалі, особливу увагу слід звернути на згадану форму технологічного трансферту, яка справді вважається найпрогресивнішою та комерційно ефективною формою інтернаціоналізації інноваційної діяльності. Це – злиття та поглинання компаній, яке не тільки набуло величезних обсягів, але й постає ефективним засобом боротьби з конкурентами, концентрації виробництва, капіталів та технологічних ресурсів.

Злиття та поглинання в плані інноваційно-технологічної стратегії відіграють подвійну роль: по-перше, вони забезпечують «пряме захоплення» відповідних об'єктів інтелектуальної власності та технологічні розробки, а по-друге, забезпечують розміри портфеля патентів, концентрацію НДДКР та підвищення ефективності останніх. У найвираженішому випадку злиття та поглинання дозволяють фірмам, які об'єднують свої патентні портфелі, забезпечити собі монопольне право роботи в певному секторі світового ринку, проводити агресивну монопольну цінову політику, максимізувати показники прибутковості, активно впливати на сферу попиту на власну продукцію. Інакше кажучи, злиття та поглинання зумовлюють ефект синергії, що означає виникнення ефекту економії від зростання масштабів, зниження витрат обігу або маркетингу, усунення надмірних активів та подолання фінансових дефіцитів (для різних суб'єктів трансакції).

Ключовим чинником економічного і технологічного просування країн Азійсько-Тихоокеанського регіону (Японії, Південної Кореї, Азійських тигрів, драконів, ряду інших країн, що наслідували в своєму розвитку апробовану модель розвитку) є особлива роль регіональної стратегії, яка поєднує функції соціально-економічного розвитку певних територій, громад, осередків, ефективної інформатизації багатьох аспектів життя суспільства, селекції технологій з урахуванням їх виробничих характеристик і перспектив комерціалізації результатів НДДКР, які втілюються в товарі та реалізуються на світовому ринку.

Багаторічний досвід регіонально-технологічної політики країн АТР свідчить про ефективність застосування режимів територіального сприяння інноваційному розвитку, в результаті чого «нові технології швидко виходять за межі розвинутих країн, охоплюють усе нові країни, проникають у різноманітні сфери економіки та суспільного життя» [10, С. 15]. У цьому зв'язку важливою формою інтернаціоналізації інноваційної діяльності є спільне підприємство. Основою інноваційних інвестиційних проектів у рамках такої

концепції співробітництва є спільне використання інноваційного потенціалу учасників сумісного проекту, завдяки чому виникає можливість мобілізувати на розв'язання бізнес-проблем за рахунок модернізації, інноваційного подолання рутинного функціонування репродуктивних систем ті ресурси, що належать кожному з партнерів (Див. також: [11, С. 26–29; 12, 205 с.]).

Міжнародна співпраця в інноваційній сфері через створення СП передбачає також можливість сумісної експлуатації невіддільних раніше від окремих структур активів та технологічних потужностей, блоків технологічного устаткування. Хоча і у виражено локальному масштабі, подібні організаційні форми надають можливість фірмам-партнерам, учасникам СП використовувати свої патентні портфелі оптимальніше, зокрема шляхом передачі одному партнеру невикористовуваної раніше частини компонентів, що належали іншому (іншим) партнерам (наявність таких інноваційно-технологічних ресурсів інколи може взагалі поставати «внеском» певної структури до статутного капіталу СП. Нарешті, має значення і ціновий фактор: співпраця у формі створення та функціонування СП може забезпечувати національні підприємства у таких галузях, як прикладна інформатика, приладобудування, робототехніка, біотехнології (генна та клітинна інженерія) швидшими і дешевшими засобами отримання наукомістких, важколіцензованих технологій.

Щодо недоліків залучення інвестицій в інноваційну сферу у формі СП, то вони значною мірою повторюють перелік слабкостей концепції використання ПП, посилюючи їх: СП значно рідше, ніж повністю закуплені підприємства, отримують технології, які виводять підприємства на глобальні конкурентні позиції. Позиції реципієнта, який прагне вийти на новий для себе технологічний рівень, «протистоїть» небажання технологічного лідера позбавитися позицій технологічного лідера та мінімізувати обсяг технологій та «ноу-хау», що передається. Існує й певна суперечність між кон'юнктурним характером співпраці у формі СП та відносно жорсткою організаційною моделлю, причому інколи диверсифіковані види міжфірмової технологічної кооперації можуть поставати ефективнішими та доцільнішими.

У регіоні успішно апробована та розвинута практика діяльності технопарків, інноваційно-технологічних центрів, інкубаторів, зокрема при більших утвореннях (в рамках технопарків), а також окремих інкубаторів малого бізнесу. Інкубатори або бізнес-інкубатори при великих технопарках є типовою структурою (в матеріальному плані йдеться про будівлю або кілька будівель, в яких протягом певного строку (від 1 до 5 років) орендують приміщення та здійснюють господарську діяльність новостворені малі підприємства, після чого вони залишають інкубатор, переходячи одночасно і на інші рейки господарської діяльності, і до інших приміщень). Згідно із загальною практикою, інкубатори істотно покращують показники виживання бізнес-структур, і якщо в технологічній сфері співвідношення успішних компаній і компаній-банкротів складає у звичайних умовах один до чотирьох, то в інкубаторах технопарків показники є протилежними — чотири до одного.

До чинників, які сприяють активності інтеграційного процесу у розглядуваному регіоні, як вважає А.Ніколаєнко, можна віднести:

■ порівняно високі темпи економічного зростання країн АТР (за даними Японського банку довгострокового кредитування, нинішня інтенсивність економічного росту в країнах Східної та Південно-Східної Азії, яка становить у середньому приблизно 5–7% на рік, зберігатиметься до 2015 року);

- наявність тут найбільших у світі інвестиційних можливостей; існуючий місткий ринок високих технологій;
- порівняно дешевий ринок робочої сили [13, С. 196–197].

Резюмуючи викладене, можна відзначити, що каналами проникнення на світовий ринок технологій та доступу до технологій є ліцензування, злиття та поглинання, прямі іноземні інвестиції, спільні підприємства. Ці канали відрізняються за взаємними правами та обов'язками, що виникають між контрагентами, а також ступенем доцільності для реципієнтів та донорів технологій.

Для ефективного проведення технологічної політики велике значення має фінансово-комерційна потужність відповідної структури, від чого залежить її здатність реалізовувати реальні завдання та впливати на ринок технологій, інновацій та інформаційних ресурсів. У той час як «звичайні» інноваційно-активні підприємства, котрі не характеризуються надвеликими показниками капіталізації та не мають реального статусу транснаціональних господарських структур, одержують на рік всього кілька патентів і не в змозі здійснювати практично ніякого впливу на процеси, що відбуваються на світових ринках високих технологій, провідні глобальні компанії дедалі більшою мірою не тільки концентрують технологічний потенціал, але й контролюють глобальні науково-технологічні процеси та тенденції.

Джерела та література:

1. Яблонская Н. Социально-экономические инвестиции // Экономические инновации. Выпуск 17. Структурные и институциональные преобразования современной экономики. Сборник научных работ. – Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины. 2003. – С. 130-135.
2. Чужиков В. Регіоналізація у внутрішніх та зовнішніх вимірах (спроба системного аналізу) // Збірник наукових праць. Вип. 28 / Відп. ред. В.Є.Новицький. – Київ: ІСЕМВ НАН України, 2001. – С. 183-191.
3. Довгий О. Технологічна політика держави // Збірник наукових праць ІСЕМВ НАН України. – К.: ІСЕМВ НАН України, 2004. – № 40. – С. 213–219.
4. Иноземцев В.Л. За пределами экономического общества. Постиндустриальные теории и постэкономические тенденции в современном мире: Научное издание. – М.: “Academia” – “Наука”, 1998. – 640 с.
5. Коллонтай В. Западные концепции экономической глобализации // Грани глобализации: Трудные вопросы современного развития. – М.: Альпина Паблишер, 2003. – С. 147-192.
6. The ASEAN summit // Asia-inc. The Future of the business in Asia. November 2001 edition. – <http://www.asia-inc.com/index.php?articleID=2050>.
7. Лицензия // Экономическая энциклопедия / Науч.-ред. совет изд-ва «Экономика». – М. ОАО «Издательство «Экономика», 1999. – С. 369–370.
8. Москаленко О.Г. Деякі питання регулювання міжнародної торгівлі продуктами інтелектуальної власності та їх охорони // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): Наук.журн. – К., 2005. - №5. – С. 81–85.
9. Грищенко А. Інноваційна модель інтеграції економіки України до світового господарства // Актуальні проблеми економіки: теорія і практика. Вип. 1. – К.: Європейський університет, 2005. – С. 150–158.
10. Чухно А. Актуальні проблеми стратегії економічного і соціального розвитку на сучасному етапі // Економіка України. – 2004. - № 5. – С. 14-23.
11. Блачев Р., Гусев В. Описание денежных потоков при разработке схем финансирования инвестиционных проектов // Инвестиции в России. – 2002. – №2. – С. 26–29.
12. Виленский П.Л., Лившиц В.Н., Смоляк С.А. Оценка эффективности инвестиционных проектов: теория и практика. – М.: Дело, 2001. – 205 с.
13. Ніколаєнко А. Інтеграція в Південно-Східній Азії: Фантом чи реальність? // Збірник наукових праць. Вип. 29. – К.: ІСЕМВ НАН України, 2001. – С. 196–200.